

ÇUKUROVA (KADIRLI-KOZAN) NİNNİLERİ ÜZERİNE BAZI DÜŞÜNCELER

Esmâ ŞİMŞEK *

Divân-ü Lügat'it Türk'te: "balu balu" şeklinde ifade edilen ninni kelimesi, bütün Türk dünyasında bilinmekte ve büyük ölçüde, hanımlar tarafından söylenmektedir. Daha çok, ağlayan çocuğu susturmak, avutmak veya uyutmak için yapılan bu işi, birinci derecede anneler, daha sonra da yakın akrabalar (büyükanneler, ablalar, teyzeler, halalar, vs.) üzerlerine almaktadırlar.

Ninnileri: "ağlayan çocuğu susturmak veya uyutmak için, hanımlar tarafında, husûsi bir nağme ile söylenen ve sonunda, klişe sözler (Eeee. . . . Uyu yavrum uyu, Ninni yavrum ninni, hu hu ha. . . vs.) bulunan; bazan bir, bazen de daha fazla bent/dörtlüklerden meydana gelen manzumeler, "olarak tarif edebiliriz.

Ninni söyleme geleneği, her bölgede olduğu gibi, kadirli ve çevresinde de, geçmişten günümüze kadar, canlılığını koruyabilmiştir. Çocuğunu uyutmak veya avutmak isteyen anne (diğer yakınları da olabilir), bazen de sevmek için, ona, çeşitli nağmelerle ninniler söyler. Ninni söylenirken, çocuğun, illâ da beşiğinde yatması şart değildir. Çocuğu bazen kucakta, bazen de dizine alıp sallayarak söyleyebilir, bu arada, eğer başka bir işle daha meşgul oluyorsa, çocuk; sırta da alınabilir (hopuna almak).

Ninniy'e alışan çocuk, artık kolay kolay ninnisiz

uyumaz. Anne, ninni söylemeye başlayınca o, ağlıyorsa sesini keser, uyuyacaksa yavaş yavaş, o güzel nağmelerle birlikte, uyku âlemine süzülür.

Bugüne kadar, ninniler üzerine çeşitli tasnifler yapılmıştır. Biz, bunları tekrarlama yerine, derleme metinlerimizden hareketle, bazı hususlar üzerinde durmak istiyoruz. Burada ninnilerin şekil özelliklerini belirtiriz: 1988 yılının Ağustos ayında, Adana'nın Kadirli ve Kozan ilçelerine bağlı bazı köylerinden derlediğimiz metinleri de örnek olarak vereceğiz:

1. Ninniler, umûmiyetle, hece ölçüsüyle veya ölçüsüz olarak söylenirler. Bunlar, daha çok mani şeklinde kafiyeledirler.

Bağçaya gurdum salıncak,

Eline (de) verdim oyuncak,

Oyuncakla oynarken,

Uyuya (da) galmış yavrucağ (1).

Görüldüğü gibi, bazı farklılıklar bir tarafa bırakacak olursak, yukarıdaki ninni, 8 heceli olup, aaxa şeklinde kafiyeleşmiştir. Yani, sersesit olmayıp, bir kurala bağlıdır.

2. Ninnilerin bir kısmı, dörder mısradan meydana gelir ve son mısradan, klişe sözler yer alır. Bunlar; mani, mesnevi ve koşma şeklinde kafiyele olabilirler.

* Fırat Üniversitesi Fen Ed. Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Araştırma Görevlisi.

edebiyat son bulmuş yerine Cumhuriyetle birlikte batı edebiyat geleneğine dayalı yeni bir edebiyat kurulmuş, nazım ve nesir sahasında pek çok eserle bu edebiyat taklidin ötesinde yaratıcılığa sahip olarak devam etmektedir. Bu edebiyatların yanında millî geleneğe dayalı olduğu bütün araştırmacılarca kabul edilen ve milletimizin büyük bir bölümünce sevilerek yaşatılan edebiyat mahsulleri "Halk Edebiyatı" adı ile anılmıştır. Pek az terim şumulu içine giren unsurların tamamını ifade edebilmiştir, ancak çok kere yanlış ve eksik dahi olsalar yaygınlaşmış olmaları sebebi ile kullanılmaya devam edilmişlerdir. Eski bir tarihe, köklü bir geleneğe sahip kendi içinde müstakil incelenecek bir çok bölümü olan "Türk Halk Edebiyatı" terimini bazı araştırmacılar gibi biz de millî edebiyat geleneğinin tamamına şamil ediyoruz.

Yukarıda izah ettiğimiz sebeblere dayanarak millî

edebiyat geleneğine dayalı bütün edebî mahsulleri "Türk Halk edebiyatı" terimi ile anmayı şimdilik biz de uygun görüyoruz. Halk edebiyatını ana hatları ile üçe ayırmanın doğru olacağı kanatındeyiz. 1. Anonim Halk Edebiyatı, 2. Âşık Edebiyatı, 3. Tekke Edebiyatı, bu edebiyat kendi içinde bir çok tarikat edebiyatlarına ayrılmaktadır.

Millî edebiyat geleneğinin bugün de yaşamağa ve yaratmağa devam eden yegane bölümü Âşık Edebiyatıdır. Anonim mahsüller halâ halk arasında söylenip dinlenmekte ise de fıkrâ türü dışında yenileri yaratılmamaktadır. Tekke edebiyatı, tekkelerin kapanışı ile yeni yaratmalara son vermiş gibidir. Âşık Edebiyatı ise başlangıcından bugüne kadar bazı gelişme ve değişmeler içinde medenî âlemlerden de (radyo, televizyon, plâk, kaset, basın ve yayın organları) yararlanarak yeni bir klâsik deîir yaşamaktadır.

Nenni oğlum uyu diye,	Ağlama bebek ağlama,	Nen çalarım, nennin gelsin,	Nen çalarım eşliğine,
Seni vermem kediyeye,	Üç gün kaldı bayrama,	Ala göze uyku gelsin,	Gül takarım beşiğine,
Odon çıktı onyediyeye,	Baban davul alacak,	Benim uyku senin olsun,	Anan baban gurban olsun
Nenni oğlum nenni (2).	Dombul dombul çalacak(3).	Nen bebeğim nen.	Gözlerinin ışığına.
Dandini dandini dastana,	Dandini dandini dastana,	Nen çalar da uyuturum,	Bağcaya gurdum salıncak
Danalar girmiş bostana,	Danalar girmiş bostana,	Yayılarda büyütürüm,	Eline verdim oyuncak,
Goyma garı geçinli,	Sür bostancı danayı,	Uğrun uğrun sevinirim,	Uyuyup da uyanacak,
Şimdi yolam saçını	Yemesin lahanayı	Nen bebeğim nen.	Nen bebeğim nen. (8).
Eeee yavrum eeee. . .	Nenni bebek nenni (4).		

Nenni dedim uyutamadım,
Nen çalıp da büyütmedim,
Gocaman da olur inşallah,
Tipiş tipiş yürür maşşallah (5).

Bu, dörtlü mısralardan meydana gelmiş örneklerde, değişik kafiyeye şemaları ile karşılaşmaktayız. İlk dörtlük, koşmanın ara hanelerine (aaab-cccb) benzerken, diğerleri de, tıpkı mesnevilerde olduğu gibi (aa-bb) şeklinde kafiyelenmiştir.

3. Üç mısralı ninnilerde ise, ilk iki mısra, yine mesnevilerde olduğu gibi, kendi arasında kafiyeli olup, üçüncü mısralar nakarattır. Kanaatimizce, bu mısralar, müstakil bir ninni olmaktan ziyade, annenin; konuyla ilgili olarak bildiği çeşitli mısraları, peşpeşe sıralamasından meydana gelmiştir.

Nen çalarım eşliğine,	Nen çalar da uyuturum,
Gül döşerim beşiğine,	Ben bu bebeği büyütürüm,
Nenni yavrum nenni.	Nenni yavrum nenni (6).

Deveyl deveye gattım,	Deve, deveyl güder mi?
Yulannı üsdüne aldım,	Deve, sarp yola gider mi?
Nenni bebeğim nenni,	Nenni bebeğim nenni.

Anaçdan gelen gartal,	Gara güçün soyaları,
Ganadı yeri darter,	Çan çalıyor develeri,
Nenni bebeğim nenni.	Nenni bebeğim nenni (7).

4. Bazı ninniler ise, üç veya daha fazla dörtlükten meydana gelmiş olup koşma veya türkü şeklinde kafiyelidirler. Örnekte vereceğimiz her iki ninni de, aaN-bbbN-ccN şeklinde bir kafiyeye şemasına sahiptir. Yalnız, birinci ninninin, ikinci dörtlüğünde, bu şeklin bozulduğunu görmekteyiz. Bu aksaklık, söyleyicinin, araya, başka bir dörtlük sıkıştırmasından meydana gelmiş olabilir.

Takda gurdum, ekmeğim açdım,	Unu eledim,
Çocuk uyanınca şaşdım,	Ben Hak'dan dilek dileddim,
Yanan odundan vazgeçdim,	Takda beşiğe beledim,
Nenni oğlum nenni.	Nenni oğlum nenni..

Nen çalarsam uyur mu ola,	Akşam olur, tavuk döner,
Gölgelerde büyür mü ola,	Gomşular hep bizl ginar,
Eller bana güler mi ola,	Sacın altı boşa yanar,
Nenni oğlum nenni.	Nenni oğlum nenni.

Gelir yanına oturur,
Bizim işi kim bitirir,
Babası şeker getirir,
Nenni oğlum nenni. (9).

İkinci örneğin benzer şeklini, aynı zamanda, ağıt ve efsane (taş bebek) metinleri arasında da görmemiz mümkündür.

5. Yukarıda verdiğimiz örnek metinlerde görüldüğü gibi, ninniler de, daha çok yarım ve tam kafiyeye, az da olsa kafiyesiz mısralara rastlanmaktadır.

Notlar:

Ninnileri tesbit ettiğimiz kaynak şahıslar:
a) Adı, soyadı, b) Yaşı, c) Doğum yeri, ç) Mesleği, d) Tahsili şeklindeki, sıraya uygun olarak veriyoruz.

1 Fatma Kurmuş, 70, Karahamzalı (Kozan), ev hanımı, okuma yazması yok.

2 Ganimet Kocatürk, 55, Yazıboyu (Kadirli), ev hanımı, okuma yazması yok.

3 Emine Sağmen, 65, Karahamzalı (Kozan), ev hanımı, okuma yazması yok.

4 Seibi Diyaroğlu, 43, Kadirli, terzi, ilkokul mezunu, 5 Ayşe Tozcu, 35, Köseli (Kadirli), ev hanımı, ilkokul mezunu

6 Zeynep Akdeniz, 65, Kadirli, ev hanımı, okuma yazması yok.

7 Emine Kadioğlu, 58, Kadirli, ev hanımı, okuma yazması yok.

8 Zeynep Akdeniz, 9 Emine Sağmen,